

Píše Michaela Vašíčková

(E*forum, 01. 04. 2020)

Český pozdně středověký či raně novověký cestopis si spojujeme především se jmény Jindřicha ze Stráže, Lva z Rožmitálu, Václava Šaška z Bírškova nebo Jana Hasištejnského z Lobkovic. Na sklonku 15. století však podnikl dobrodružnou cestu – završenou právě vydáním cestopisu – i **Martin Kabátník** z Litomyšle. Coby člen jednoty bratrské byl svou církví vyslán se třemi společníky na Blízký východ, aby tam našel společenství, které se řídí zásadami prvotní křesťanské církve, a pomohl tak obhájit legitimitu bratrských sborů z Čech a Moravy, usilujících o tutéž maximu. Své putování Kabátník zachytil v cestopise, jehož rukopisná verze vznikala v rozmezí let 1492–1502 a jenž byl v roce 1539 vytištěn s názvem ***Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta Martina Kabátníka z Litomyšle a na té cestě sepsaní rozličných zemí, krajin, měst a zpuosobuov jich i také obyčeuov lidí...*** Právě na základě tohoto vydání pořídila jeho novou edici Miloslava Vajdlová (Litomyšl / Praha, 2019). Editovaný text přitom doplnila různými rukopisnými verzemi cestopisu i jeho druhého vydání z roku 1542.

Více než polovinu tohoto pečlivě zpracovaného svazku představují doprovodné texty editorky a jejího spolupracovníka Martina Boštíka. Ten knihu opatřil úvodem, v němž popisuje vznik jednoty bratrské a především činnost jejího sboru v Litomyšli. Právě odtud patrně pocházel i Martin Kabátník, o němž toho s jistotou nemůžeme říci mnoho. S velkou pravděpodobností se však zejména v rámci jednoty těšil úctě, díky čemuž se mohl zúčastnit její důležité výpravy mj. po boku bratra Lukáše Pražského. V Litomyšli vznikl také jak rukopis Kabátníkova cestopisu, tak jeho nejstarší tištěná vydání, ta se ovšem všechna nedochovala.

Okolnostmi vzniku rukopisu *Cesty z Čech do Jeruzaléma a Egypta...*, jeho obsahem a jeho možným autorem se Vajdlová a Boštík zabývají ve zvláštní kapitole. Pro čtenářovu lepší orientaci v popisovaném putování je součástí kapitoly i mapka znázorňující trasu Kabátníkovy cesty. Nejstarší dochované tištěné vydání Kabátníkova cestopisu vychází z rukopisu, jehož písař dosud není jednoznačně identifikován. Ani sama motivace k vytvoření cestopisu není zcela zřejmá; slovy Adama bakaláře, litomyšlského písaře, jenž k tisku z roku 1539 napsal předmluvu, Kabátník původně nezamýšlel, že své putování nechá písemně zaznamenat.

Právě skutečnost, že Kabátník svůj cestopis nadiktoval, zavedla příčinu k dodnes tradované domněnce, že tento měšťan byl negramotný. Formulaci, že Kabátník byl „člověk v školním umění neučený“, zakomponoval do své předmluvy k tisku cestopisu už Adam bakalář. Zmínka o Kabátníkově negramotnosti dokonce figuruje

i v předmluvě jezuitů a vídeňského rektora Georga Scherera ke *Katholické glose a vysvětlení na list a psaní predikantův*, jež byla v Litomyšli vytištěna roku 1585: „...neuměje čísti ani psáti a žádných svědkův ani z oněch, ani z těchto krajín nemaje, přijda domuo, nenalezši podobného náboženství po vši té cestě, nevěda, co o víře psáti neb vypravovati, oddal se na to, aby s hanbou nezůstal, z paměti svú cestu zde v Čechách sepsati dal.“ Tuto domněnku ovšem Vajdlová s Boštíkem rozporují – byť ne s naprostou jistotou – odkazem na skutečnost, že Kabátník byl pravděpodobně řemeslníkem nebo obchodníkem a že tedy schopnost číst a psát alespoň na elementární úrovni ke svému povolání nejspíš potřeboval. Jako další argument lze též uvést, že si jednota bratrská pro dalekou a důležitou cestu vybrala právě jeho. Tvzení z předmluvy Adama bakaláře, že Kabátník hovořil pouze svou mateřštinou, navíc odporuje údaj z textu cestopisu, v němž se tvrdí, že se Kabátník s cizinci dorozumíval rusky.

Jazykovou úroveň Kabátníkova díla Vajdlová a Boštík charakterizují jako spíše podprůměrnou. Autorský styl se vyznačuje jednoduchou kompozicí na větné, ale i nadvětné úrovni. Text plyne víceméně lineárně a spontánně, ovšem právě tento fakt, jak editoři zdůrazňují, umožňuje lépe odhalit podobu tehdejšího mluveného jazyka, navíc v době transformace vývojové fáze staré češtiny do češtiny střední doby. Podle pravopisných a lexikálních indicií se navíc dá odhadovat, že pisar rukopisu byl původem Polák, případně Němec. Na základě toho tedy Vajdlová a Boštík odmítají také jinou často uváděnou myšlenku, že Kabátníkův cestopis zapsal Adam bakalář.

Navzdory tomu, že text vznikl s jistým časovým odstupem od popisovaných událostí, informace v díle obsažené přece jen vydávají – byť nepřímou – svědectví o samém cestovateli. Místy je cestopis velmi podrobný. Nabízí zevrubný popis lokalit spojených s biblickými událostmi i měst, v nichž se Kabátník zdržel. Všimá si náboženské situace v navštívených zemích a velmi detailně zachycuje zvyky obyvatel z různého kulturního prostředí. Se zaujetím charakterizuje státní uspořádání a hospodářské poměry, ale také třeba způsob stravování nebo odívání. I přes nejasnosti týkající se jejího vzniku si tedy *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta...* zachovává čtenářskou atraktivnost.

Martin Kabátník: *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta r. 1491–1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl / Praha: Regionální muzeum / Ústav pro jazyk český AV ČR, 2019, 175 s.